https://sv.wikipedia.org/wiki/Kulturkvadranten#/media/Fil:Adelgatan_2008.jpg

KULTURKVADRANTEN LIGGER I LUND

är ett område norr och nordost om Lunds domkyrka. Området och gatunätet härstammar från 900-talets slut och är ett av Lunds bäst bevarade medeltida kvartersområden. Kulturkvadranten ingår i Krafts rote.

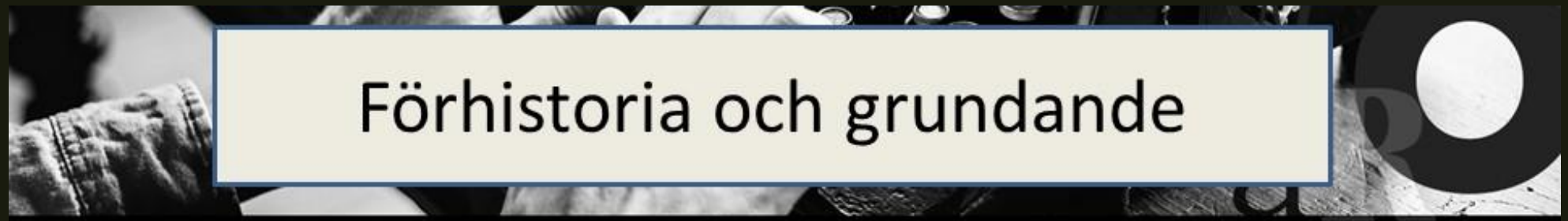

Förhistoria och grundande

Redan för 6000 år sedan fanns det bosättningar inom det område som idag är Lund. Staden grundades omkring år 990, sannolikt flyttad på kungligt initiativ från ett tidigare läge en halvmil längre söderut, där arkeologiska utgrävningar vid Uppåkra indikerar en bosättning från före vår tideräknings början som blivit nedbränd i slutet av 900-talet. De arkeologiska fynden ger anledning att tro, att staden vid Uppåkra, som kanske redan kallades Lund, varit centralort för det bördiga sydväst-Skåne från 400-talet och framåt — en roll som Lund övertog problemfritt. Stadens nya läge var strategiskt fördelaktigt.

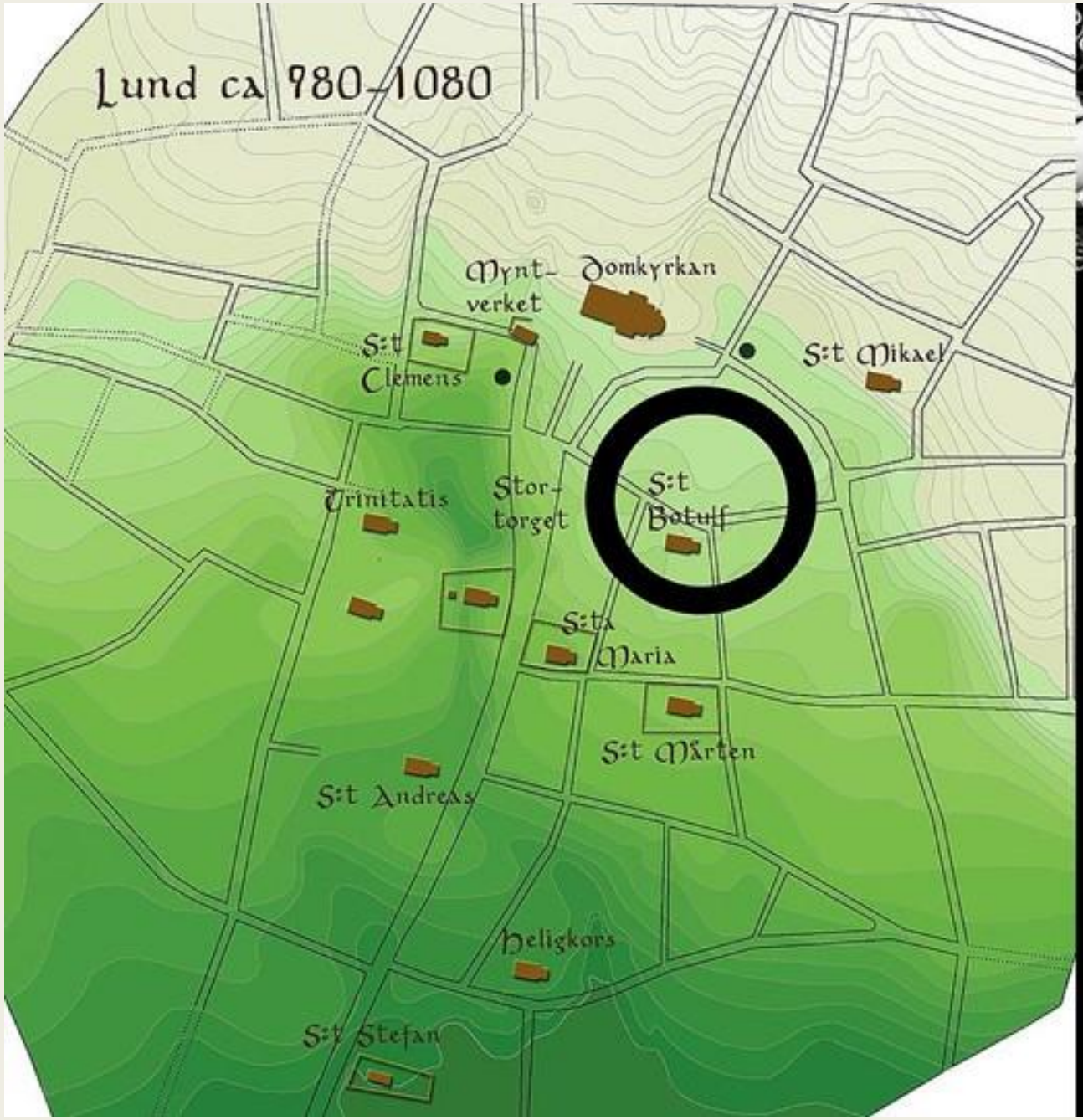

Karta

Det äldsta Lund med ursprungstopografi och kyrkor. Ett tänkbart läge för en av Harald Blåtands trelleborgar är inlagd. Rosborn 2004.

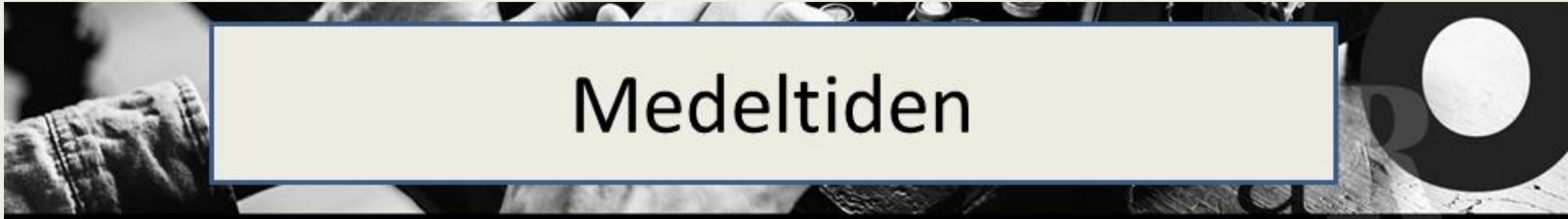

Medeltiden

Kyrka och kristen gravplats dateras till början av 990-talet, samtidigt med stadens förmodade grundande. Lund grundades för att bli en maktbas för den danska kungen och den kristna missionen. Fram till 1066 hade Lund starka förbindelser med ärkebiskopssätet i Canterbury.

Lund blev biskopssäte år 1060, när Danmark organiserades i ett tiotal stift. Från 1066 var den underställd ärkebiskopen i Hamburg-Bremen med gränser motsvarande dagens stift plus Bornholm och Halland, innan den 1103 blev ärkebiskopssäte för Norden.

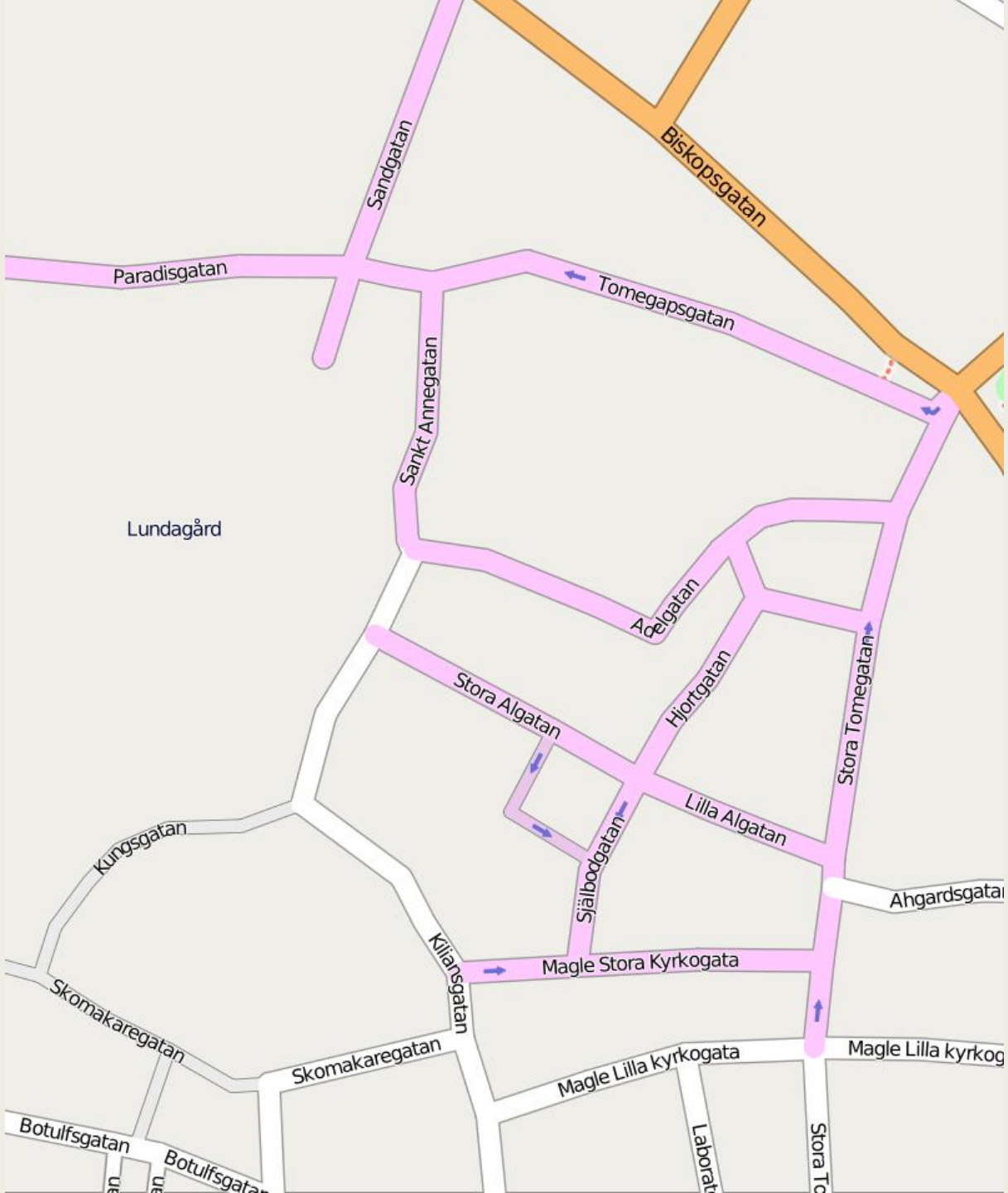

De gator som räknas till Kulturkvadranten har här markerats med rosa.

Benämningen

Benämningen kommer av efterkrigstidens stadsplanering i Lund från 1950-talet och framåt. I en tid av stora förändringar och med planer på radikala omgestaltningar av stadskärnans kvarter var stadsplanerarnas inriktning att bevara området från storskaliga förändringar i byggnadsmiljön. Friluftsmuseet Kulturens placering mitt i området liksom ett flertal universitetsinstitutioner motiverade att inga storskaliga ingrepp skulle göras i byggnadsmiljön, varken som påverkade gatusträckningar eller enstaka hus eller husgrupper. Området kan diffust sägas avgränsas åt öster av Östra Vallgatan, åt norr Biskopsgatan, åt väster Sandgatan och Lundagård, åt söder av Kiliansgatan och Magle lilla Kyrkogata. Med undantag av de stora nationshusen vid Stora Tomegatan liksom Östgöta nations hus vid Kulturen, S:t Tomas katolska kyrka och ett par LKF-ägda hus vid Själbodgatan har området inte genomgått några större förändringar under efterkrigstiden.

Gatunätet

Adelgatan börjar vid Sankt Annegatan och AF-borgen, löper en bit, svänger upp vid Östgöta nation och passerar sedan Lilla Tomegatan till höger för att sluta vid Stora Tomegatan. Bebyggelsen på Adelgatan är främst äldre låga hus som är tätt byggda. Gatan är smal, enkelriktad och har mycket smala trottoarer. Vid gatans rakare delar ligger hus som härstammar från tiden före år 1500. Adelgatan och de närliggande kvarteren nära kvarteret Kulturen tillhör Lunds äldsta gatunät och härstammar från när staden byggdes omkring 990. Där Adelgatan svänger, vid dess sydostligaste del, finns en magasinbyggnad från 1850-talet som vetter ut mot Stora Algatan. Denna ingår i Kulturens museum. Tidigare har gatan kallats Adelsgatan.

Hjortgatan sträcker sig från Lilla Tomegatan till Stora Algatan/Lilla Algatan. Gatan kallades "Kosträtet" ända fram till 1870-talet. Den rakare, sydvästligaste delen av gatan kallades förr för Lilla Tomegatan.

Stora Sigridsgatan och Lilla Sigridsgatan, två kullerstensbelagda smågator som går mellan Stora Algatan och Själbodgatan. Gatorna lades ut 1875.

Lilla Algatan sträcker sig från Stora Tomegatan mot Hjortgatan-Själbodgatan.

Tomegapsgatan härstammar från när staden byggdes omkring 990 och utgjorde i forna dagar ett stort gap i Lunds norra stadsvall. Gatan sträcker sig från Sandgatan till Stora Tomegatan. Den fick sitt namn efter Sanct Tomæ Gap; S:t Tomas öppning i stadsvallen (belägen där Stora Tomegatan och Tomegapsgatan mynnar ut i nuvarande Östra Vallgatan-Biskopsgatan). På en karta från 1669 kallas denna öppning Tiuffva Gapit.

Bild visande en del av Kulturkvadranten på 1860-talet. Foto: B.A. Lindgren.

KULTURKVADRANTEN

Södra Kosträtet i Lund, numera Själbodgatan, år 1861

Sandgatan och Lunds domkyrka år 1832 eller 1833 målad av Joseph Magnus Stäck. Muren mot den botaniska trädgården (nuvarande Universitetsplatsen) fanns kvar till 1842 och Kungshuset (till höger) har ännu ej fått sin påbyggnad. Till vänster nedanför detta låg den så kallade "Nya Akademien", byggd 1800 och vanligen kallad "Kuggis"; byggnaden revs 1897.

Sandgatan är en gata i Kulturkvadranten i Lunds stadskärna. Gatan härstammar från 900-talet. Den löper mellan Lundagård och Biskopsgatan. Längs gatan ligger flera byggnader som hör till universitetet.

På kartor från 1700-talet kallas den del av gatan som ligger norr om Paradisgatan för Helenegatan. Sedan 1800-talet kallas dock hela gatan för Sandgatan.

Under 1800-talet räknades Sandgatan som Lunds "paradgata". Gamla Biskopshuset kom att bilda gatans avslutning norrut. Universitetshuset och Universitetsplatsen kom att vändas mot AF-borgen och Sandgatan.

Archaeologicum är en byggnad på Sandgatan i Lund, vilken fram till sommaren 2014 inrymde Institutionen för arkeologi och antikens historia vid Lunds universitet.

Byggnaden uppfördes 1853 i rött tegel i nordvästra hörnet av dåvarande botaniska trädgården efter ritningar av Hans Jakob Strömberg, som även ritat den snett emot liggande AF-borgen. Byggnaden användes ursprungligen som anatomisk institution fram till 1897, då geologerna flyttade in. Från 1930 och fram till 1990-talet inrymde byggnaden teologiska institutionen och var då känd som Theologicum.

Palais d'Ask (Sandgatan 4)

Palais d'Ask [palle dask] (annan stavning: Palais d'Asque) är en byggnad belägen vid Sandgatan, norr om AF-borgen. Den norra delen är äldst och uppfördes 1834 medan den södra delen tillkom 1885 efter ritningar av Helgo Zettervall. Vid uppförandet av den södra delen erhöll också den norra samma fasaddekor, vilken ansluter till den av Zettervall ritade universitetsbyggnaden från 1882.

Byggnaden har sitt namn av att ett flertal medlemmar av den prominenta akademikersläkten Ask bott i den. Den norra halvan av huset inrymmer i dag privatbostäder. Den södra halvan används som kontor för bl.a. Lunds advokatbyrå och ägdes fram till våren 2007 av Akademiska Föreningen varefter den såldes till en privat köpare.

Zettervallska villan är en byggnad vid Sandgatan vilken arkitekten Helgo Zettervall år 1871 efter egna ritningar lät uppföra åt sig själv som bostadshus och ritkontor. Villan ligger granne med Johan Henrik Thomanders studenthem.

Johan Henrik Thomander, född 16 juni 1798 i Fjälkinge prästgård, Kristianstads län, död 9 juli 1865 i Lund, var en svensk professor, biskop, översättare och författare. Han blev teologie doktor 1836 och invaldes i Svenska Akademien på dess artonde stol 1856.

Thomanders döttrar testamenterade efter faderns död ett hus på Sandgatan i Lund till Lunds universitet för att användas som studenthem. Studenthemmet finns än idag och heter Johan Henrik Thomanders studenthem. Som föreläsare var Thomander inte särskilt framstående och åtnjöt inte heller som sådan någon popularitet bland studenterna. Han var dock en av initiativtagarna till bildandet av Akademiska Föreningen och blev dess förste ordförande.

Helgo Nikolaus Zettervall, född 21 november 1831 i Lidköping, död 17 mars 1907, var en svensk arkitekt, tecknare och målare.

Helgo Zettervall var professor vid Konstakademien och under åren 1882–1897 överintendent vid Överintendentsämbetet. Han blev 1884 hedersledamot av Vitterhetsakademien och 1897 ledamot av Vetenskapsakademien. Zettervall är representerad vid Domkyrkorådet i Lund med en svit akvarellerade teckningar i Fredrik Wilhelm Scholanders efterföljd och Nationalmuseum. En minnesutställning med hans konst och ritningar visades på Arkitekturmuseet i Stockholm 1966.

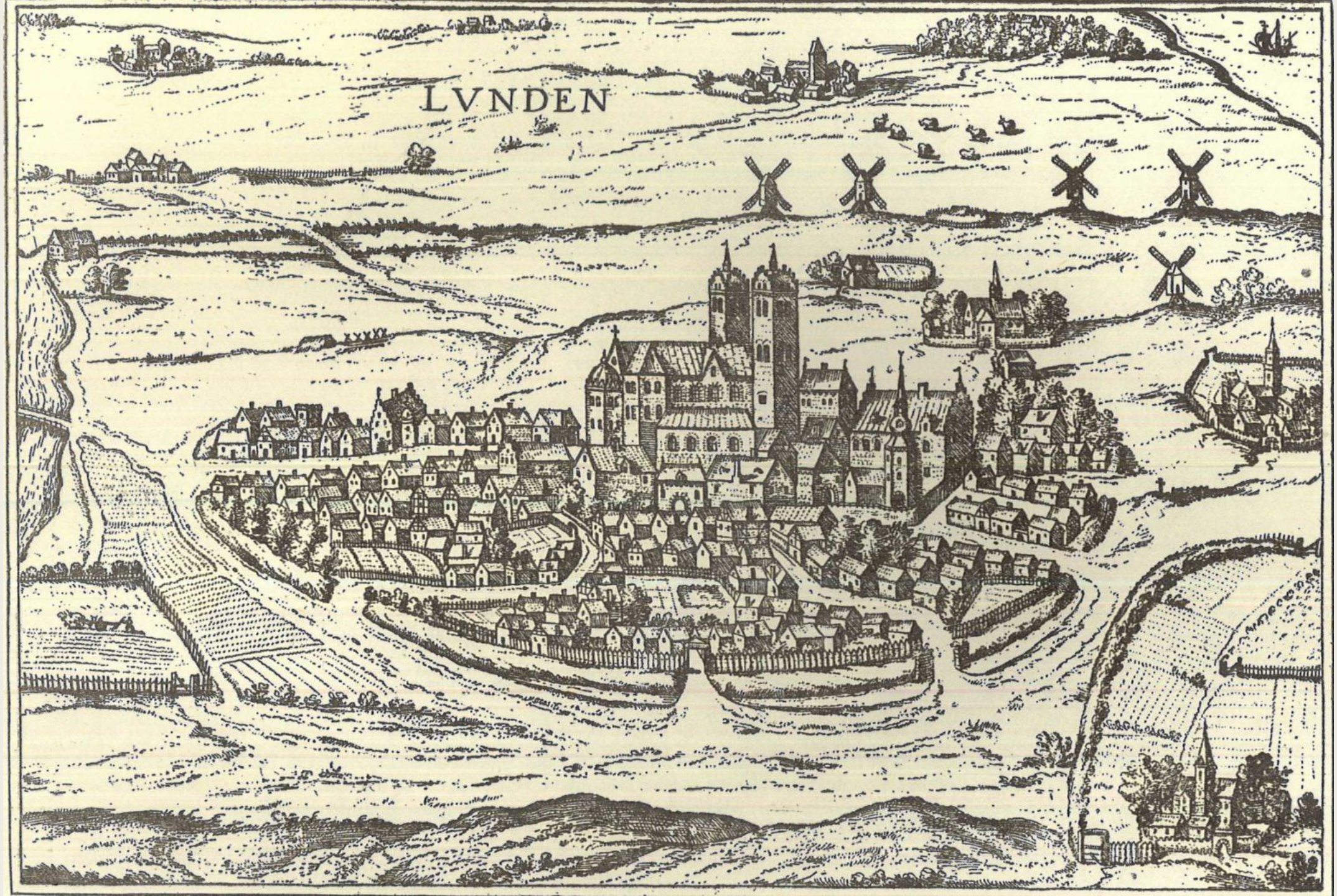
LVNDEN

Livlig torghandel

Lunds Domkyrka syns i fjärran

Det är med de äldre tornen

Under 1800 talet fick kyrkan sina nuvarande torn

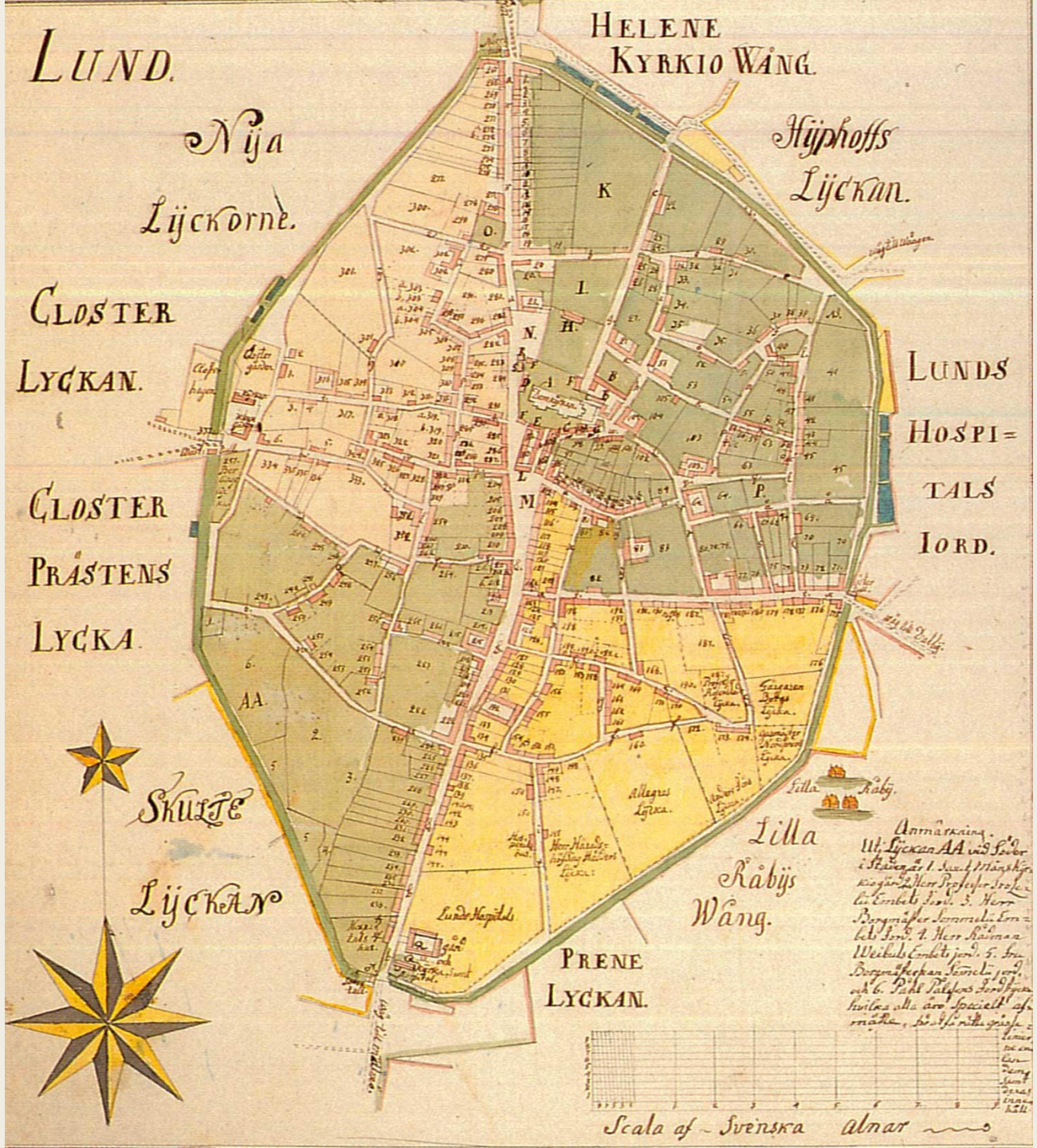

Lund bibehåller sin form i ytterligare nästan ett sekel, se till exempel kartan till vänster, från 1801–1802. Det är under senare delen av 1800-talet som staden väller över de gamla stadsvallarna och börjar breda ut sig. Botaniska trädgården sväller ut mot nordost. Norra begravningsplatsen planeras i norr – Allhelgonakyrkan byggs mellan denna och staden. I slutet av 1800-talet anläggs en idrottsplats väster om stadskärnan. Ja, och redan på 1850-talet grep järnvägen och stationen in i den gamla stadens västra delar.